

Сучасні проблеми криміналістики в умовах війни та глобальних загроз

Віктор Шевчук *

* Д-р юрид. наук, професор, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8058-3071>, e-mail: Shevchuk_viktor@ukr.net

DOI: 10.32353/khrife.3.2022.02 УДК 343.98:355.012

Надійшло 14.09.2022 / Рецензовано 16.09.2022 / Прийнято до друку 22.09.2022 /
Доступно онлайн 30.09.2022

Досліджено актуальні проблеми криміналістики в умовах воєнного стану та глобальних загроз ХХІ ст. Визначено і проаналізовано основні тенденції формування та розвитку криміналістичної науки в реаліях сьогодення й окреслено перспективні напрями її наукових досліджень. Обґрунтовано появу та формування нових напрямів криміналістики, обумовлених науково-технічним прогресом, запровадженням новітніх технологій, необхідністю виявляти специфічні сліди і збирати докази (геномні, цифрові, ядерні тощо). Зазначено, що важливо враховувати сучасні тенденції розвитку криміналістики, пов'язані з формуванням її окремих галузей (напрямів): медичної, генотипоскопічної, комп'ютерної (цифрової), аерокосмічної та ядерної. В умовах війни в Україні актуальним є формування нового наукового напрямку воєнної криміналістики, визначено її об'єкт, предмет, систему та завдання. Проаналізовано проблеми формування й розвитку європейської криміналістики, питання інтеграції української криміналістики в єдиний європейський криміналістичний простір, розроблення та впровадження у правозастосовну практику інноваційних продуктів з урахуванням позитивного міжнародного досвіду у сфері протидії злочинності. Доведено, що перспективними є перезавантаження та модернізація чинної парадигми. Розглянуто й обґрунтовано розширення меж застосування криміналістичних знань, необхідних не лише під час розслідування кримінальних правопорушень і/або судового розгляду в кримінальному судочинстві, а й в інших сфе-

рах юридичної діяльності (адміністративному, цивільному, господарському судочинстві тощо й навіть у конституційній юриспруденції).

Ключові слова: криміналістичні знання; нові галузі криміналістики; воєнна криміналістика; цифрова криміналістика; ядерна криміналістика; протидія злочинності; завдання криміналістики; судова експертиза.

Постановка наукової проблеми

Військова агресія РФ і запровадження воєнного стану в Україні суттєво вплинули на всі сфери нашого життя. На території України російські військові масово вбивають мирних людей, знищують об'єкти інфраструктури та помешкання громадян, гвалтують жінок і дітей, мародерствують та ін. Злочини, скоєні військовими РФ на території нашої держави, є надзвичайно масштабними, і їх фіксування та розслідування потребують дослідження чималого обсягу подій, ретельного збирання значного масиву доказів і проведення численних судових експертиз. У таких умовах перед юридичною наукою та правовою системою постали нові виклики й завдання, які, зі свого боку, передбачають застосування новітніх підходів до їх

розв'язання¹. Саме тому особливої актуальності набуває тенденція посилення практичної спрямованості криміналістичних розробок та інноваційних продуктів, їх прагматичного орієнтування на вирішення практичних завдань в умовах війни та глобальних загроз².

Криміналістика як прикладна наука, інтегруючи сучасні досягнення науки і техніки, нині спрямовує свій науковий потенціал на створення ефективної системи криміналістичних засобів, прийомів і технологій, використання яких покликано розв'язувати складні практичні завдання, поміж яких особливого значення набувають можливості застосування криміналістичних знань у протидії злочинності в реаліях воєнного сьогодення, а також наближення до єдиного криміналістичного європейського простору³. У таких умовах

- 1 Шепітько В. Теоретико-методологічна модель криміналістики та її нові напрями. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 3 (25). С. 9—20. DOI: [10.32353/khrife.3.2021.02](https://doi.org/10.32353/khrife.3.2021.02) (дата звернення: 12.09.2022); Konovalova V. O., Shevchuk V. M. Modern criminalistics in the conditions of war: problems of adaptation and reload. *Modern research in world science : Proceedings of the 5th International scientific and practical conference* (August 7—9, 2022). SPC-Sci-conf.com.ua. Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 896—903. URL: <https://sci-conf.com.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-research-in-world-science-7-9-08-2022-lviv-ukrayina-arhiv/> (дата звернення: 12.09.2022) та ін.
- 2 Шевчук В. М. Криміналістична інноватика: поняття, функції, завдання та перспективи досліджень. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. Вип. 22. С. 20—40. DOI: [10.32353/khrife.2.2020.01](https://doi.org/10.32353/khrife.2.2020.01) (дата звернення: 12.09.2022).
- 3 Журавель В. А., Шепітько В. Ю. Розвиток криміналістики та судової експертизи в Україні: наближення до єдиного європейського простору. *Правова наука України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку* : монографія. Харків, 2021. С. 631—669.

криміналістика покликана розробляти сучасні засоби, прийоми та методи, спрямовані на протидію кримінальним правопорушенням, пов'язаним із військовою агресією РФ проти України й іншим злочинам в умовах війни. Водночас специфіка формування та застосування криміналістичних знань відображає певні тенденції розвитку сучасного глобалізованого світу, наявні виклики, загрози й засоби їх усунення або нейтралізації. У зв'язку із цим у сучасних реаліях гостро постає питання про підвищення ролі криміналістики у формуванні доказової інформації та вирішенні низки інших важливих криміналістичних завдань сучасної юридичної практики в умовах війни та глобальних загроз XXI ст.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Наукове підґрунтя дослідження склали праці науковців-криміналістів, присвячені актуальним проблемам і розробленню інноваційних напрямів розвитку криміналістичної науки в умовах воєн-

ного стану та глобальних загроз, розв'язанню окремих її дискусійних питань, пов'язаних із проблемами підвищення ефективності й оптимізації діяльності органів досудового розслідування, поміж яких можна виокремити роботи: В. В. Білоуса ⁴; П. Д. Біленчука, В. П. Колонюка та А. А. Ярмолюка ⁵; В. А. Журавля та В. Ю. Шепітька ⁶; І. І. Когутича ⁷; В. О. Коновалової ⁸ та ін.

Водночас у реаліях сьогодення в означених дослідженнях порушено низку дискусійних проблем із концептуальних засад оптимізації слідчої діяльності шляхом застосування інноваційних підходів до вирішення завдань кримінального судочинства в умовах воєнного стану і глобальних загроз та запровадження їх положень і рекомендацій у правозастосовну практику. Аналіз фахової літератури свідчить, що автори лише деяких наукових праць спробували дослідити цю проблематику, звертаючись до окремих питань застосування новітніх методів підвищення ефективності діяльності органів кримінальної юстиції в умовах воєнного стану (І. В. Гловюк ⁹,

- 4 Білоус В. В. Актуальні криміналістичні рекомендації із застосування технічних засобів для фіксування шкоди, завданої Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Проблематика документального оформлення, визначення шкоди та відшкодування збитків, завданих Україні та її громадянам внаслідок збройної агресії Російської Федерації* : наук.-практ. конф. (Харків, 22.06.2022). Харків, 2022. С. 47–54. URL: <https://library.nlu.edu.ua/BIBLIOTEKA/SAIT/PDO-2022.pdf> (дата звернення: 12.09.2022).
- 5 Біленчук П. Д., Колонюк В. П., Ярмолюк А. А. Криміналістика третього тисячоліття: освіта, наука, практика. *Криміналістика и судебная экспертиза*. 2015. Вип. 60. С. 112.
- 6 Журавель В. А., Шепітько В. Ю. Зазнач. твір.
- 7 Когутич І. І. Про окремі виклики криміналістиці та шляхи її усалення. *Криміналістика і судова експертиза*. 2020. Вип. 65. С. 5–19. DOI: 10.33994/kndise.2020.65.01 (дата звернення: 12.09.2022).
- 8 Konovalova V. O., Shevchuk V. M. Prospective directions of research of innovations of separate criminalistic methodics. *Scientific practice: modern and classical research methods* : Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ». Boston ; Vinnitsa, 2021. Vol. 1. Pp. 81–85. DOI: 10.36074/logos-26.02.2021.v1.23 (дата звернення: 12.09.2022).
- 9 Серкевич І., Устрицька Н., Навроцька В. та ін. Сучасні тенденції розвитку кримінальної юстиції в Україні : кол. моногр. ; за ред.: І. Гловюк, Н. Лащук. Львів, 2021. 388 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3725> (дата звернення: 12.09.2022).

О. М. Дуфенюк¹⁰, О. В. Капліна¹¹, М. І. Пашковський¹², Г. К. Тетерятник¹³ та ін.). Тому, на нашу думку, спеціального та глибокого вивчення, аналізу й подальших наукових розробок потребують проблеми наукового розуміння сучасних проблем криміналістики в умовах воєнного стану та глобальних загроз. Убачаємо, що такі дослідження мають базуватися на системно-структурному, технологічному, діяльнісному, функційному підходах і виступати методологічним підґрунтям для вивчення й аналізування тенденцій розвитку криміналістичних знань та оновлення чинної парадигми криміналістики з метою узгодження їх із сучасними практичними потребами та реаліями воєнного часу.

Мета статті

Дослідити актуальні проблеми криміналістики в сучасних умовах воєнного стану та глобальних загроз XXI ст., визначити й піддати ретельному аналізу основні тенденції та напрями її наукових досліджень.

Методи дослідження

На теоретичному рівні використано сходження від абстрактного до конкретного, аксіоматичний, системно-структурний та інші методи наукового дослідження.

Викладення основного матеріалу дослідження

У сучасних реаліях одним із найважливіших завдань криміналістики є розроблення та застосування техніко-, тактико- та методико-криміналістичних засобів, прийомів і рекомендацій, що дають змогу збирати, досліджувати й використовувати доказову інформацію. Відомо, що докази та доказування є основою будь-якого судового процесу. Від того, наскільки якісно та повно під час досудового розслідування зібрано доказову базу, залежить ефективність розгляду кримінального провадження в суді та швидкість досягнення мети правосуддя¹⁴. В умовах повномасштабної воєнної агресії з боку РФ на території України, зважаючи на сучасні завдання

- 10 Дуфенюк О. М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 4. С. 369–374. DOI: [10.32782/2524-0374/2022-4/88](https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/88) (дата звернення: 12.09.2022).
- 11 Капліна О. В. Відшкодування шкоди, завданої громадянину внаслідок збройної агресії РФ: кримінальний процесуальний аспект. *Проблематика документального оформлення ...* . С. 12–17. URL: <https://library.nlu.edu.ua/BIBLIOTEKA/SAIT/PDO-2022.pdf> (дата звернення: 12.09.2022).
- 12 Пашковський М. І. Про колізію інституту обміну військовополонених та інших осіб під час збройного конфлікту з зобов'язаннями кримінального переслідування і покарання осіб, винних у вчиненні міжнародних злочинів. *Актуальні проблеми приватного та публічного права* : мат-ли IV Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 93-річ. з дня народж. чл.-кор. НАПрН України, акад. Міжнар. кадр. акад., засл. діяча науки України, д-ра юрид. наук, проф. Процевського О. І. (Харків, 21.05.2022). Харків, 2022. С. 443–447.
- 13 Тетерятник Г. К. Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: теоретико-методологічні та праксеологічні основи : монографія. Одеса, 2021. 500 с.
- 14 Шепітько В. Ю. Цільове призначення криміналістичних знань і прагнення до європейських стандартів у протидії злочинності. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2017. Вип. 17. С. 5–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpsek_2017_17_5 (дата звернення: 12.09.2022).

з адаптації криміналістичних знань до умов воєнного стану й реформування вітчизняного законодавства відповідно до міжнародних стандартів Європейського Союзу, актуальності набули проблеми пристосування та модернізації завдань криміналістики до сучасних практичних потреб і розв'язання надскладних завдань, що постали перед криміналістичною наукою й органами кримінальної юстиції. Навіть у таких складних умовах криміналістика має розробляти новітні засоби, прийоми та методи, спрямовані на протидію злочинам, пов'язаним із військовою агресією РФ проти України, й іншим злочинним виявам в умовах війни.

За офіційними статистичними даними Офісу Генерального прокурора серед злочинів, скоєних у період повномасштабного вторгнення РФ, найпоширенішими є такі (станом на 09.09.2022 р.): а) злочини агресії та воєнні злочини — 32 678; б) злочини проти національної безпеки — 15 256; в) злочини проти дітей (без урахування інформації з місць активних бойових дій) — загинуло 383 дитини, поранено 743 дитини; 4) магістральна справа щодо агресії РФ — 624 підозрювані представники військово-політичного керівництва РФ (військове командування, посадовці, міністри, депутати, керівники правоохоронних органів та ін.)¹⁵. Трансформація злочинності в Україні під час війни значно вплинула на зміну пріоритетів завдань криміналістики й особливості формування та застосування криміналістичних знань в умовах воєнного стану. Провідними завданнями криміналістики залишаються розроблення та застосування засобів, прийомів і методів, що

дають змогу збирати, досліджувати та використовувати доказову інформацію навіть у складних умовах війни та глобальних загроз сучасності.

Аналіз практики розслідування кримінальних правопорушень цих категорій свідчить, що слідчі органи й оперативні підрозділи стикаються із серйозними труднощами під час їх виявлення, розкриття та розслідування, особливо в умовах воєнного стану й бойових дій. Насамперед це пов'язано зі специфікою способів скоєння таких кримінальних правопорушень і їх наслідків, наявних слідів, особливістю характеристики особи злочинця та недостатністю застосування науково-технічних, тактичних засобів і спеціальних знань щодо їх ефективного виявлення й розслідування. Крім цього, ускладненими вбачаємо також процедуру проведення досудового розслідування та судового розгляду, процес збирання доказів в умовах воєнного стану. Тому гостро постає питання про підвищення ролі криміналістики у формуванні доказової бази розслідування воєнних злочинів, скоєних російськими військовими в Україні.

Доволі цікавим прикладом з історії криміналістики щодо збирання доказів у складних умовах війни є діяльність відомого німецького і швейцарського криміналіста, професора, доктора хімічних наук Рудольфа Арчибальда Рейсса (*Rodolphe Archibald Reiss*, 1875–1929), який 1914 р. прибув до Сербії на запрошення уряду цієї країни як експерт для розслідування злочинів австро-угорської, німецької та болгарської армій у Першій світовій війні. Тому певний науковий і практичний інтерес представляють дві його праці (своєрідні

15 Офіс Генерального прокурора задокументував 47 934 злочини проти України / АрміяINFORM : інформагентство Міноборони України. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/09/09/ofis-generalnogo-prokurora-zadokumentuvav-47-934-zlochyny-proty-ukrayiny/> (дата звернення: 12.09.2022).

звіти, висновки й доповіді) — спеціальне криміналістичне дослідження фактів, що мали місце під час Першої світової війни, яке стало підґрунтям для засудження дій австро-угорської, німецької та болгарської армій. Ці документи проілюстровано фотографіями, показаннями свідків та експертними дослідженнями. 1916 р. в Лондоні (Велика Британія) Р. А. Рейсс оприлюднив *Report Upon Atrocities Committed by the Austro-Hungarian Army During the First Invasion of Serbia* ¹⁶. Два роки потому в Парижі (Франція) вийшла друком ще одна його робота, присвячена подіям Першої світової війни, — *Les Infractions aux Lois et Conventions de la Guerre Commises par les Ennemis de la Serbie Depuis la Retraite Serbe de 1915: Résumé de l'Enquête Exécutée sur le Front de Macédoine* ¹⁷. Зібрані Р. А. Рейссом матеріали сприяли засудженню злочинів, скоєних під час цієї війни ¹⁸. Убачаємо, що в сучасних реаліях практика застосування криміналістичних знань для збирання доказової інформації під час війни є доволі актуальною та важливою.

Сьогодні в умовах воєнного стану особливого значення набувають тенденція посилення практичної спрямованості криміналістичних розробок та інноваційних продуктів, їх прагматич-

не орієнтування на розв'язання конкретних завдань. Невипадково, що свого часу (до подій Першої світової війни) фундатор криміналістики, австрійський юрист Ганс Гросс незмінною метою криміналістики називав практичну мету ¹⁹. Тому перед криміналістикою загалом і кожним її розділом зокрема постають завдання, пов'язані із забезпеченням діяльності органів правопорядку й інших спеціальних суб'єктів, що за допомогою ефективних криміналістичних рекомендацій протидіятимуть злочинності в умовах воєнного стану (зокрема, щодо виявлення, документування та розслідуванні злочинів, пов'язаних із військовою агресією РФ проти України).

Залежно від теоретико-пізнавальних і прикладних проблем, сьогодні завдання криміналістики можна об'єднати у два рівні, спрямовані на вдосконалення: а) теорії криміналістики; б) правозастосовної практики (ідеться як про науково-практичні розробки для розвитку теорії криміналістики, так і про розв'язання завдань для практики правозастосування) ²⁰. Убачаємо, що ці й інші важливі завдання можна вирішити комплексно та системно, зокрема шляхом удосконалення кримінального та кримінального процесуального

16 Reiss R. A. Report upon atrocities committed by the Austro-Hungarian army during the First invasion of Serbia. London, 1916. 192 p.

17 Ibidem. Les Infractions aux Lois et Conventions de la Guerre Commises par les Ennemis de la Serbie Depuis la Retraite Serbe de 1915: Résumé de l'Enquête Exécutée sur le Front de Macédoine. Paris, 1918. 332 p.

18 Шепитько М. В. Рудольф Арчибалд Рейсс. *Криміналіст першодрукований*. 2015. № 10. С. 111–112; Шепитько В. Ю. Криміналістика як система наукових знань в умовах глобальних загроз і трансформації злочинності. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2018. Вип. 18. С. 7. DOI: [10.32353/khrife.2018.01](https://doi.org/10.32353/khrife.2018.01) (дата звернення: 12.09.2022).

19 Gross H. *Gesammelte Kriminalistische Aufsätze*. Leipzig, 1902. P. VIII. 432 p. URL: https://archive.org/stream/bub_gb_XPAqAAAAMAAJ/bub_gb_XPAqAAAAMAAJ_djvu.txt (дата звернення: 12.09.2022).

20 Шепитько В. Ю. Криміналістика як система С. 4–9. DOI: [10.32353/khrife.2018.01](https://doi.org/10.32353/khrife.2018.01) (дата звернення: 12.09.2022).

законодавства й розроблення теоретико-методологічних засад і науково-практичних рекомендацій щодо розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень²¹. В умовах війни та реалізації прагнень України стати повноправним членом Європейського Союзу відбуваються певні зміни (модернізація і своєрідне перезавантаження криміналістики, пов'язані передусім із появою нових викликів до суспільства й необхідністю вирішення першорядних завдань в умовах активних бойових дій; формування криміналістичних знань відповідно до потреб практики в реаліях воєнного часу та глобальних потрясінь), адже зміна парадигм криміналістики впливає на всю систему криміналістичних знань.

Криміналістика як прикладна наука, інтегруючи сучасні досягнення науки й техніки, нині спрямовує свій науковий потенціал на створення ефективної системи криміналістичних засобів, прийомів і технологій, застосування яких покликано розв'язати складні практичні завдання, серед яких особливого значення набувають можливості застосування криміналістичних знань у протидії злочинності в реаліях військового сьогодення та наближення до єдиного криміналістичного європейського простору²². Інтеграція України у світову та європейську спільноту вимагає адаптувати національне законодавство до між-

народних стандартів і зобов'язань. Особливо це стосується криміналістики та кримінального процесу як у сфері протидії злочинності, так і у сфері охорони важливих конституційних прав, свобод та інтересів громадян з урахуванням реалій розвитку українського суспільства.

Як слушно зазначає В. Ю. Шепітько, сьогодні також простежується зміна вектора криміналістичних досліджень в Україні, наближення його до єдиного європейського простору²³. Тому перед Україною, яка визначила курс вступу до ЄС одним із пріоритетних напрямів діяльності, постає завдання привести національне законодавство у відповідність до європейських стандартів (зокрема, у сфері протидії злочинності, здійснення судочинства, формування та розвитку системи органів військової юстиції)²⁴. Розв'язання цього питання потребує відповідного законодавчого врегулювання й розроблення *концепції криміналістичного забезпечення діяльності органів військової юстиції*, що визначає новий науковий напрям досліджень у криміналістиці²⁵. Відтак, актуальним є питання щодо формування та розвитку європейської криміналістики й інтеграції криміналістичних знань у єдиний європейський криміналістичний простір.

Подальші перспективи формування та розвитку криміналістичної доктрини передбачають перезавантаження та

21 Журавель В. А. Загальна теорія криміналістики: генеза та сучасний стан : монографія. Харків, 2021. С. 6–7.

22 Журавель В. А., Шепітько В. Ю. Знач. твір.

23 Шепітько В. Теоретико-методологічна модель криміналістики DOI: 10.32353/khrife.3.2021.02 (дата звернення: 12.09.2022).

24 Богуцький П. П. Військова юстиція як правова система: міжнародні стандарти та національні особливості. *Діяльність військової юстиції в умовах збройного конфлікту. Досвід української прокуратури* : мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 28.10.2021). Київ ; Одеса, 2021. С. 19–26.

25 Шевчук В. М. Перезавантаження криміналістики в умовах війни: проблеми, завдання, перспективи. *Проблематика документального оформлення ...* . С. 46. URL: <https://library.nlu.edu.ua/BIBLIOTEKA/SAIT/PDO-2022.pdf> (дата звернення: 12.09.2022).

модернізацію чинної парадигми криміналістики. Передусім ідеться про актуалізацію та врахування позицій багатьох науковців-криміналістів (поміж яких І. І. Когутич, В. Г. Лукашевич, В. М. Стратонов, В. Ю. Шепітько та ін.), зокрема пропозицій В. Г. Гончаренка про те, що пропоновані криміналістичною наукою знання успішно можна адаптувати та широко застосовувати не лише для кримінальної судочинної, а й для будь-якої іншої діяльності, пов'язаної з отриманням та аналізом юридично значущої інформації, тобто в конституційному, цивільному, господарському й адміністративному процесах тощо²⁶. Як зазначає І. І. Когутич:

«Криміналістика — це наука про об'єктивності (закономірності) механізму кримінального правопорушення або іншого правового факту, виникнення інформації про них, а також про збирання, перевірку, оцінку і використання отриманих у цій діяльності відомостей та спеціально розроблені засоби й методи дослідження юридично значущих подій.

За такого підходу в розумінні криміналістики її знання можуть і за потреби повинні бути використані як у сфері кримінальної юрисдикції, так і в інших некримінальних юрисдикційних сферах, що значно підвищитьयोगенду затребуваність цієї науки»²⁷.

Сфера інтересів криміналістики розширюється і проникає в нові галузі

знань, перетворюючись на когнітивний інструмент, дедалі активніше застосовуваний у різних видах діяльності, де необхідно пізнати істину, досліджуючи різні матеріальні або ідеальні сліди та навіть інші об'єкти²⁸. Методи й інструменти криміналістики використовують у цивільному, адміністративному процесах та інших сферах юридичної практики. Тому заслуговують на увагу пропозиції науковців щодо поповнення традиційного розуміння структури криміналістичної науки новим розділом під умовною назвою «Прикладна криміналістика в юридичній практиці», який був би орієнтований на використання криміналістичних можливостей у цивільному, арбітражному й адміністративному процесах, в інших сферах юридичної діяльності та правозастосування²⁹.

До того ж, як зауважують литовські криміналісти, роль і значення криміналістики є важливими не лише для розслідування кримінальних правопорушень у роботі співробітників правоохоронних органів, а й у кримінальному судочинстві, а також в адміністративному, цивільному, господарському й арбітражному судочинстві та навіть у конституційній юриспруденції³⁰. Тобто постало питання про перегляд, модернізацію й суттєве оновлення сучасного розуміння предмета криміналістики і розширення меж

26 Данышин М. В. Окремі методичні та психологічні аспекти викладання криміналістики. *Форум права*. 2013. Вип. 2. С. 110–115.

27 Когутич І. І. Знач. твір. С. 15. DOI: [10.33994/kndise.2020.65.01](https://doi.org/10.33994/kndise.2020.65.01) (дата звернення: 12.09.2022).

28 Yaremchuk V. O. Some questions of the history of the formation of the system of criminalistic knowledge. *Problems of Legality*. 2021. Is. 155. P. 219. DOI: [10.21564/2414-990X.155.237590](https://doi.org/10.21564/2414-990X.155.237590) (дата звернення: 12.09.2022).

29 Малевски Г., Курапка В. Э., Тамеле И. Мотивы и ожидания студентов — важный фактор в реализации новой бакалаврской программы «Право и криминалистика». *Криміналіст періодованийий*. 2021. № 21–22. С. 17.

30 Judzinskytė A. Lietuvos teisinės bendruomenės kriminalistinis švietimas. *Criminalistics Education of the Lithuanian Legal Community*. 2022. Pp. 90. URL: <https://vb.mruni.eu/object/eba-ba:117023592/> (дата звернення: 12.09.2022).

застосування криміналістичних знань у різних сферах юридичної діяльності.

В умовах війни та сучасних євроінтеграційних процесів відбувається перезавантаження криміналістики, пов'язане передусім із появою нових викликів до системи кримінальної юстиції й потребою розв'язувати першорядні завдання під час активних бойових дій на території України, адаптувати криміналістичні знання до вимог практики. У таких умовах криміналістика покликана розробити новітні засоби, прийоми й методи, спрямовані на протидію кримінальним правопорушенням, пов'язаним із військовою агресією РФ проти України, та іншим супутнім злочинам. Особливо необхідно розробляти системи криміналістичних методик розслідування, удосконалювати техніко-криміналістичне забезпечення, застосування спеціальних знань, захист інформаційних джерел та інформаційну безпеку. Фактично можна констатувати: саме сьогодні формується новий науковий криміналістичний напрям — *воєнна криміналістика*³¹.

Варто зауважити, що в історії криміналістики були спроби сформулювати ідею «воєнно-польової криміналістики» (наприклад, Г. М. Григоряна)³². На нашу думку, запропоновані терміни дещо звужують розуміння предмета, системи й завдань воєнної криміналістики. Так, наприклад, сам термін «польова криміналістика» є дискусійним, оскільки під ним доволі умовно ро-

зуміють техніко-криміналістичні засоби й методи роботи з доказами, які використовуються або можуть бути використані не в кабінеті слідчого або в лабораторії експерта, а безпосередньо на місці події під час його огляду чи під час провадження на цьому місці інших слідчих дій або дослідницьких експертних операцій. Як бачимо, ці питання далеко не вичерпують проблематики воєнної криміналістики. Значний інтерес як у науковому, так і в практичному плані становлять аналізування й вирішення інших проблем, що потребують дослідження у цій специфічній галузі знань.

Ми вважаємо, що *зміст* наукової концепції воєнної криміналістики мають скласти ідеї та теоретичні положення про об'єкт дослідження, система знань, зміст її окремих елементів, місце в системі наукового знання, значення для теорії та практики слідчої роботи, завдання подальшого наукового дослідження. *Об'єктом* вивчення воєнної криміналістики є закономірності збирання, дослідження та використання доказової інформації для розслідування злочинів, що відбуваються в районах збройного конфлікту й активних бойових дій. Об'єктом воєнної криміналістики певною мірою зумовлено її *систему*, що містить науково обґрунтовані й апробовані на практиці криміналістичні положення та рекомендації щодо організації виявлення, документування і розслідування злочинів, скоєних у районах активних бойових дій або збройного

31 Shevchuk V. The role of criminalistics in improving the efficiency of the investigation of war crimes committed by the military of the RF in Ukraine. *Scientific Collection «InterConf»*. 2022. Vol. 122. Pp. 187–195. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/1208> (дата звернення: 12.09.2022).

32 Григорян Г. М. Международно-правовые и организационные основы расследования военных преступлений, совершаемых противоборствующими сторонами вооруженного конфликта : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Ереван, 2021. 41 с. URL: https://rau.am/uploads/post/editor_image/%20%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%BD_1620670582.pdf (дата звернення: 12.09.2022).

конфлікту. Також положеннями цієї системи зумовлено розроблення і використання теоретико-методологічних основ, вибір і застосування засобів, методів та прийомів криміналістичної техніки, тактики й методики розслідування злочинів з урахуванням специфічних умов діяльності (військовий стан або активні бойові дії). Головними завданнями військової криміналістики є розроблення, формування й застосування системи засобів, методів, прийомів і заходів криміналістичного забезпечення протидії скоєнню відповідних кримінальних правопорушень. Оскільки воєнна криміналістика має комплексний характер, то має охоплювати теоретико-методологічний, техніко-криміналістичний, тактико-організаційний і методико-криміналістичний напрями пошуків.

Теоретико-методологічні основи військової криміналістики містять загально-наукову проблематику, пов'язану із розробленням поняття, предмета, системи й завдань військової криміналістики, її місця в системі криміналістичної науки. Важливими напрямами наукових досліджень може стати розроблення таких наукознавчих проблем, як методологія військової криміналістики, системи курсу військової криміналістики, інновації у криміналістичній дидактиці під час викладання військової криміналістики та ін. У цьому разі можна говорити про воєнну криміналістику як новий науковий напрям у криміналістичній доктрині, який має значні перспективи та потребує подальших наукових досліджень.

У напрямі *техніко-криміналістичного забезпечення* військової криміналістики слід актуалізувати наукові розробки й дослідження щодо створення та впровадження інноваційних криміналістичних продуктів, спрямованих на оптимізацію

боротьби зі злочинністю у військовій сфері, документування та розслідування виявлених злочинів, пов'язаних із військовою агресією РФ проти України. Серед таких інноваційних продуктів можна назвати новітні (новостворені або пристосовані до завдань і потреб протидії воєнній злочинності й іншим кримінальним виявам в умовах війни) техніко-криміналістичні засоби, сучасні інформаційні технології, електронні бази знань, методи фіксування, аналізування, оцінювання та збирання доказової інформації. Крім цього, для потреб військової криміналістики можна застосувати сучасні ідентифікаційні біометричні системи за ознаками людини (за відбитками пальців рук, ознаками зовнішності, малюнком райдужної оболонки ока, ДНК, ознаками ходи або почерку та ін.). Актуальним є використання можливостей безпілотних літальних апаратів, систем спостереження й відеоконтролю, електронного контролю за пересуванням осіб у просторі та повітрі, ідентифікаційні системи розпізнавання осіб за обличчями тощо. Також необхідно активізувати роботу із застосування штучного інтелекту для забезпечення розглядуваних видів діяльності й розв'язання практичних завдань як у правозастосовній сфері, так і в боротьбі зі злочинністю в умовах війни.

У *тактико-організаційному забезпеченні* військової криміналістики перспективними напрямами досліджень має стати розроблення тактичних основ проведення процесуальних дій і криміналістичних рекомендацій щодо їх проведення в умовах війни. Вони можуть бути пов'язані зі специфікою тактики проведення окремих слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану або бойових дій. Така ситуація зумовлює потребу в розробленні нових

тактичних прийомів, перегляд можливостей тактичних комбінацій і тактичних операцій, алгоритмів слідчих (розшукових) дій та ін. Важливо розробити окремі тактики проведення дій, учасниками у яких (підозрюваними, свідками, потерпілими та ін.) є особи з тимчасово окупованих територій або з районів активних бойових дій, а також військово-полонені.

Методико-криміналістичне забезпечення військової криміналістики тісно пов'язане зі зміною кримінального та кримінального процесуального законодавства, оскільки такі зміни вимагають удосконалення наявних методик розслідування кримінальних правопорушень і розроблення нових криміналістичних методик³³. Інноваційні розробки у цій галузі криміналістики мають бути спрямовані на створення методик розслідування нових видів кримінальних правопорушень, тактичних операцій, алгоритмів слідчих (розшукових) дій, перевірки типових слідчих версій, розроблення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень та ін.³⁴ Реалії війни в Україні потребують нагального вдосконалення, розроблення та впровадження у практику системи криміналістичних методик розслідування окремих видів злочинів, скоєних військовослужбовцями у районах збройного конфлікту (зокрема, розслідування самовільного залишення військової частини (місця служби) і дезертирства; ухилення від військової

служби шляхом членушкодження; злочинів, скоєних військовослужбовцями щодо цивільного населення; розкрадань військовослужбовцями зброї та боєприпасів; перевищення командирами військових частин посадових повноважень та ін.).

Крім того, набувають актуальності наукові дослідження методик розслідування злочинів проти основ національної безпеки України; воєнних злочинів, скоєних військовими РФ в Україні; злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку; злочинів, пов'язаних із незаконним використанням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, незаконним перетинанням державного кордону України та ін. Поширення інформаційних комп'ютерних технологій сприяє подальшому розробленню алгоритмізації процесу досудового розслідування та забезпеченню ефективності й результативності судового розгляду.

Сьогодні у криміналістичному забезпеченні органів правопорядку відбуваються суттєві зміни, пов'язані з процесами інформатизації суспільства та запровадженням інноваційних підходів, які послуговуються сучасними інформаційними, цифровими, телекомунікаційними й іншими технологіями. Тому можна стверджувати про появу в криміналістиці нового напрямку — *цифрової криміналістики* (*Digital Criminalistics*)³⁵, розроблення і впровадження якої вбачаємо доволі

33 Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця, 2017. 492 с.

34 Konovalova V. O., Shevchuk V. M. Op. cit. DOI: 10.36074/logos-26.02.2021.v1.23 (дата звернення: 12.09.2022).

35 Shepitko V. The Formation of Digital Criminalistics as a Strategic Direction for the Development of Science. 17 *Medzinarodny Kongres Kriminalistika a Forenzne Vedy: Veda, Vzdelavanie, Prax*. Zbornik Prispievkov. Bratislava, 2021. Pp. 185—196. URL: https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/KKFV/2020/CrimCongres2021_zbornik_draft_digit_v6_202107.pdf (дата звернення: 12.09.2022).

перспективним для розвитку криміналістичних знань і судово-експертної діяльності³⁶. Тому важливо враховувати сучасні тенденції розвитку криміналістики, пов'язані з формуванням її окремих галузей (напрямів): медичної, генотипоскопічної, комп'ютерної (цифрової), аерокосмічної та ядерної. Формування нових напрямів криміналістики обумовлено науково-технічним прогресом, запровадженням новітніх технологій, необхідністю виявляти специфічні сліди і збирати докази (геномні, цифрові, ядерні тощо)³⁷.

З огляду на викладене, виникає необхідність запровадження інноваційних технологій у навчальний процес, що допоможе підготувати висококваліфікованих, конкурентоспроможних правників європейського рівня. Зазначені тенденції розвитку криміналістики ставлять перед системою юридичної освіти та криміналістикою — як науково-прикладною юридичною наукою, що перебуває на передньому краї боротьби зі злочинністю,— нові завдання. Тож гостро постає проблема формування та застосування інноваційних підходів у криміналістичних підготовці й освіті. В. Ю. Шепітько слушно зазначає, що в сучасних

умовах в Україні суттєву увагу слід приділити проблемам криміналістичної дидактики³⁸.

Для комплексного вивчення проблем удосконалення методики викладання криміналістики й особливостей криміналістичної підготовки майбутніх юристів, студентів і курсантів необхідно чітко відповісти на такі питання: 1) чого вчити (зміст навчання)?; 2) як учити (форми, методи, організація підготовки)?; 3) кого вчити?; 4) хто вчитиме?³⁹. Водночас зміст криміналістичної підготовки й освіти, а також криміналістичної дидактики слід розглядати крізь призму предмета криміналістики та тенденцій її розвитку. Криміналістична дидактика досліджує закономірності здобуття криміналістичних знань, опанування умінь і навичок із криміналістики та, зі свого боку, зумовлює обсяг, зміст і структуру навчального курсу криміналістики⁴⁰.

Зважаючи на сучасні завдання адаптації криміналістичних знань до умов воєнного стану й реформування вітчизняного законодавства до міжнародних стандартів Європейського Союзу, доволі актуальними є проблеми пристосування та модернізації криміналістичних знань до сучасних

36 Shevchuk V. Modern problems of formation and prospects for researching the concept of criminalistic innovation. *Tendances scientifiques de la recherche fondamentale et appliquée: collection de papiers scientifiques «АГОГОС»*. Strasbourg, 2020. Vol. 2. Pp. 67—72. DOI: 10.36074/30.10.2020.v2.20 (дата звернення: 12.09.2022).

37 Шепітько В. Теоретико-методологічна модель криміналістики DOI: 10.32353/khrife.3.2021.02 (дата звернення: 12.09.2022).

38 Його ж. Формування криміналістики та криміналістичної дидактики в Україні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. Вип. 22. С. 7—19. DOI: 10.32353/khrife.2.2020.01 (дата звернення: 12.09.2022).

39 Маннс Г. Ю. Криминалистика, как прикладная дисциплина и предмет преподавания. *Сборник трудов профессоров и преподавателей Государственного Иркутского Университета. Отдел I — науки гуманитарные*. 1921. Вып. 2. С. 139—164.

40 Шепітько В. Ю. Дидактика криміналістична. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. ; ред. кол.: В. Я. Тацій та ін. Т. 20: Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія ; редкол.: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. Харків, 2018. С. 361.

вимог практики ⁴¹. Тому вважаємо найперспективнішими напрямками інноваційних наукових досліджень у криміналістиці такі: документування та розслідування воєнних злочинів, скоєних військовими РФ в Україні; пошук зниклих українців та ідентифікація загиблих на війні в Україні; застосування цифрової криміналістики для виявлення, фіксування й розслідування воєнних злочинів, скоєних військовими РФ в Україні; активізація застосування спеціальних знань і проведення судово-експертних досліджень із визначення розміру збитків фізичних та юридичних осіб, яких вони зазнали внаслідок російської збройної агресії; розроблення й застосування інноваційних криміналістичних продуктів щодо підвищення ефективності розслідування воєнних злочинів; криміналістичне забезпечення діяльності Міжнародного Кримінального Суду ⁴²; побудова й застосування відповідної системи окремих криміналістичних методик воєнних злочинів та інших кримінальних правопорушень, пов'язаних із військовою агресією РФ проти України ⁴³ тощо. Зазначену вище проблематику варто врахувати під час формування програм, навчальних дисциплін і вдосконалення методики викладання криміналістики та формування криміналістичної дидактики в умовах війни, глобальних загроз і євроінтеграційних процесів.

Висновки

Отже, у реаліях сьогодення та в умовах воєнного часу, зважаючи на трансформацію злочинності та євроінтеграційні процеси в державі, перед криміналістикою постають нові завдання: змінюється парадигма криміналістичної доктрини, що впливає на особливості формування й застосування системи криміналістичних знань, а це потребує якісно нових, інноваційних підходів для забезпечення ефективного опанування криміналістичних знань, умінь і навичок як майбутніми юристами, так і досвідченими фахівцями. Зокрема, ідеться про розроблення й запровадження сучасних освітніх технологій, удосконалення змісту та методів викладання криміналістики, яка успішно розв'язує нові завдання і протидіє сучасним викликам в умовах війни та глобальних загроз ХХІ ст., вживаючи невідкладних заходів для їх нейтралізації.

Особливих значення й актуальності у такій ситуації набувають криміналістична освіта та криміналістична підготовка майбутніх юристів, яка має зважати на сучасні тенденції й завдання, адаптувати криміналістичні знання до умов воєнного стану, реформувати вітчизняне законодавство до стандартів Європейського Союзу та появи нових галузей (напрямів) криміналістики. Водночас посилюється й активізується практична складова викладання

41 Ackermann V. R., Kurapka V. E., Malewski H., Shepitko V. Schaffung eines einheitlichen europaischen Kriminallistischen Raumes: Die Tätigkeit öffentlicher Organisationen zur Stärkung der internationalen Beziehungen. *Kriminalistik*. 2020. Is. 6. Pp. 355–363.

42 Shevchuk V. Problems of criminalistic support of the practice of the International Criminal Court in Ukraine. *Do desenvolvimento mundial como resultado de realizações em ciência e investigação científica* : Coleção de trabalhos científicos «ΛΟΓΟΣ». Lisboa, 2020. Vol. 4. Pp. 14–19. DOI: 10.36074/09.10.2020.v4.03 (дата звернення: 12.09.2022).

43 Духенюк О. М. Розслідування воєнних злочинів в Україні: виклики, стандарти, інновації. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 1. С. 46–56. DOI: 10.30525/2592-8813-2022-1-6 (дата звернення: 12.09.2022).

криміналістики: важливо враховувати сучасні тенденції її розвитку, пов'язані з формуванням нових напрямів (цифрової, медичної, аерокосмічної, генотипоскопічної, комп'ютерної, кібербезпекової, ядерної та військової), для того щоб суттєво підвищити роль і прикладне значення застосування криміналістичних знань у реаліях воєнного часу та глобальних загроз світовій цивілізації.

Current Issues of Criminalistics in Context of War and Global Threats **Viktor Shevchuk**

Current issues of criminalistics in the conditions of martial law and global threats of the 21st century were studied. The main trends in formation and development of forensic science in current realities are defined and analyzed, and promising directions of its scientific research are outlined. Emergence and formation of new areas of criminalistics due to scientific and technological progress, introduction of the latest technologies, the need to detect specific traces and collect evidence (genomic, digital, nuclear, etc.) are substantiated. It is noted that it is important to take into account modern trends in development of criminalistics related to the formation of its separate branches (directions): medical, genotyping, computer (digital), aerospace and nuclear. In war conditions in Ukraine, formation of a new scientific direction of military forensics, its object, subject, system and tasks are defined. Issues of formation and development of European criminalistics, integration of Ukrainian criminalistics into the single European forensic space, development and implementation of innovative products into law enforcement practice, taking into account positive international experience in the field of combating crime, were analyzed. Rebooting and modernizing current paradigm have been proven to be promising. Expansion of application limits of forensic knowledge, necessary not only during the investigation

of criminal offenses and/or trial in criminal proceedings, but also in various spheres of legal activity (administrative, civil, economic, arbitration proceedings and even in constitutional jurisprudence) is considered and substantiated.

Keywords: *forensic knowledge; new fields of forensic science; military forensic science; digital forensic science; nuclear forensic science; counteraction to crime; tasks of forensic science; forensic examination.*

Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному чи некомерційному секторах.

Відмова від відповідальності

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні й аналізуванні даних, рішеннях про публікацію чи підготовку рукопису.

Учасники

Автор вніс свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і бере на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

Декларація щодо конфлікту інтересів

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів, що стосується цієї теми; хоча він є членом консультативної колегії збірника, він не брав участі в ухваленні рішення щодо оприлюднення, і цю статтю піддано повному процесу експертної перевірки та редагування.

References

- Ackermann, V. R., Kurapka, V. E., Malewski, H., Shepitko, V. (2020). Schaffung eines einheitlichen europäischen Kriminologischen Raumes: Die Tätigkeit öffentlicher Organisationen zur Stärkung der internationalen Beziehungen. *Kriminalistik*. Is. 6 [in German].
- Bilenchuk, P. D., Koloniuk, V. P., Yarmoliuk, A. A. (2015). Kryminalistyka tretoho tysiacholittia: osvita, nauka, praktyka [Criminalistics in the third millennium: education, science,

- practice]. *Kryminalistyka i sudebnaia ekspertyza*. Vyp. 60 [in Ukrainian].
- Bilous, V. V. (2022). Aktualni kryminalistychni rekomendatsii iz zastosuvannya tekhnichnykh zasobiv dlia fiksuвання shkody, zavdanoi Ukraini vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii [Actual forensic recommendations on the use of technical means to fix the damage caused to Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation]. *Problematyka dokumentalnoho oformlennia, vyznachennia shkody ta vidshkoduvannia zbytkiv, zavdanykh Ukraini ta yii hromadianam vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii*: nauk.-prakt. konf. (Kharkiv, 22.06.2022). Kharkiv. URL: <https://library.nlu.edu.ua/BIBLIOTEKA/SAIT/PDO-2022.pdf> [in Ukrainian].
- Bohutskiy, P. P. (2021). Viyskova yustytisia yak pravova systema: mizhnarodni standarty ta natsionalni osoblyvosti [Military justice as a legal system: international standards and national peculiarities]. *Diialnist viyskovoї yustytisii v umovakh zbroinoho konfliktu. Dosvid ukrainskoi prokuratury : mat-ly Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (Kharkiv, 28.10.2021). Kyiv ; Odesa [in Ukrainian].
- Chornous, Yu. M. (2017). *Kryminalistychna zabezpechennia rozsliduvannia zlochyniv* [Forensic support for the investigation of crimes]: monohrafiia. Vinnytsia [in Ukrainian].
- Danshyn, M. V. (2013). Okremi metodychni ta psyholohichni aspekty vykladannia kryminalistyky [Certain methodological and psychological teaching aspects of criminalistics]. *Forum prava*. Vyp. 2 [in Ukrainian].
- Dufeniuk, O. M. (2022). Rozsliduvannia voiennykh zlochyniv v Ukraini: vyklyky, standarty, innovatsii [Investigation of war crimes: logistic, forensic and forensic issues]. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. № 1. DOI: 10.30525/2592-8813-2022-1-6 [in Ukrainian].
- Dufeniuk, O. M. (2022). Rozsliduvannia voiennykh zlochyniv: lohistychni, kryminalistychni ta sudovo-medychni pytannia [Investigation of war crimes in Ukraine: challenges, standards, innovations]. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*. Vyp. 4. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-4/88 [in Ukrainian].
- Grigoryan, H. (2021). *Mezhdunarodno-pravovye y orhanyzatsyonnye osnovy rassledovaniya voennykh prestupleniy, sovershaemykh protyvoborstvuiushchymy storonamy vooruzhennoho konfliktu* [International legal and organizational frameworks for the investigation of war crimes committed by opposing parties to an armed conflict]: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk. Erevan. URL: https://rau.am/uploads/post/editor_image/%20%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%BD_1620670582.pdf [in Russian].
- Gross, H. (1902). *Gesammelte Kriminalistische Aufsätze*. Leipzig. URL: https://archive.org/stream/bub_gb_XPAqAAAAMAAJ/bub_gb_XPAqAAAAMAAJ_djvu.txt [in German].
- Judzinskytė, A. (2022). Lietuvos teisinės bendruomenės kriminalistinis švietimas. *Criminalistics Education of the Lithuanian Legal Community*. URL: <https://vb.mruni.eu/object/elaba:117023592/> [in Lithuanian].
- Kaplina, O. V. (2022). Vidshkoduvannia shkody, zavdanoi hromadianynovi vnaslidok zbroinoi ahresii RF: kryminalnyi protsesualnyi aspekt [Compensation for Damages Caused to a Citizen as a Result of Armed Aggression: Criminal and Procedural Aspects]. *Problematyka dokumentalnoho oformlennia, vyznachennia shkody ta vidshkoduvannia zbytkiv, zavdanykh Ukraini ta yii hromadianam vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii*: nauk.-prakt. konf. (Kharkiv, 22.06.2022). Kharkiv. URL: <https://library.nlu.edu.ua/BIBLIOTEKA/SAIT/PDO-2022.pdf> [in Ukrainian].
- Kohutych, I. I. (2020). Pro okremi vyklyky kryminalistytsi ta shliakhy yii ustalennia [About individual challenges of criminalistics and ways of its establishment]. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza*. Vyp. 65. DOI: 10.33994/kndise.2020.65.01 [in Ukrainian].
- Konovalova, V. O., Shevchuk V. M. (2021). Prospective directions of research of innovations of separate criminalistic methodics. *Scientific practice: modern*

- and classical research methods: Collection of scientific papers «Λ'ΟΓΟΣ». Boston ; Vinnytsia. Vol. 1. DOI: [10.36074/logos-26.02.2021.v1.23](https://doi.org/10.36074/logos-26.02.2021.v1.23).
- Konovalova, V. O., Shevchuk, V. M. (2022). Modern criminalistics in the conditions of war: problems of adaptation and reload. *Modern research in world science: Proceedings of the 5th International scientific and practical conference* (August 7–9, 2022). SPC-Sci-conf.com.ua. Lviv, Ukraine. URL: <https://sci-conf.com.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-research-in-world-science-7-9-08-2022-lviv-ukrayina-arhiv/>.
- Malevski, G., Kurapka, V. Eh., Tamele, I. (2021). Motivy i ozhidaniia studentov – vazhnyi faktor v realizatsii novoi bakalavrskoi programy «Pravo i kriminalistika» [Motives and expectations of students are an important factor in the implementation of the new bachelor's program "Law and Criminalistics"]. *Kriminalist pershodrukovanii*. № 21–22 [in Russian].
- Manns, G. Iu. (1921). Krymynalystyka, kak prikladnaia distsiplina i predmet prepodavaniia [Criminalistics as an applied discipline and subject of teaching]. *Sbornik trudov professorov i prepodavatelei Hosudarstvennogo Yrkutskogo Unyversiteta. Otdel I – nauki humanitarnie*. Vyp. 2 [in Russian].
- Pashkovskiy, M. I. (2022). Pro koliziiu instytutu obminu viyskovopolonenykh ta inshykh osib pid chas zbroynoho konfliktu z zoboviazanniamy kryminalnogo peresliduvannia i pokarannia osib, vynykh u vchynenni mizhnarodnykh zlochyniv [On the collision of the institute of exchange of prisoners of war and other persons during the armed conflict with the obligations of criminal prosecution and punishment of persons guilty of committing international crimes]. *Aktualni problemy pryvatnogo ta publicnogo prava: mat-ly IV mizhn. nauk-prakt. konf., prysv. 93-rich. z dnia narodzh. chl.-kor. NAPrN Ukrainy, akademika Mizhnar. kadr. Akad., Zasl. diiacha nauky Ukrainy, d-ra yuryd. nauk, prof. Protsevs'koho O. I. (Kharkiv, 21.05.2022)*. Kharkiv [in Ukrainian].
- Reiss, R. A. (1916). *Report upon atrocities committed by the Austro-Hungarian army during the First invasion of Serbia*. London.
- Reiss, R. A. (1918). *Les Infractions aux Lois et Conventions de la Guerre Commises par les Ennemis de la Serbie Depuis la Retraite Serbe de 1915: Résumé de l'Enquête Exécutée sur le Front de Macédoine*. Paris [in French].
- Serkevych, I., Ustrytska, N., Navrotska, V. ta in. (2021). *Suchasni tendentsii rozvytku kryminalnoi yustytysii v Ukraini* [Modern trends in the development of criminal justice in Ukraine]: kol. monohr. ; za red.: I. Hloviuk, N. Lashchuk. Lviv. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3725> [in Ukrainian].
- Shepitko, V. (2020). Formation of criminalistics and forensic didactics in Ukraine. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*. Is. 22. DOI: [10.32353/khrife.2.2020.01](https://doi.org/10.32353/khrife.2.2020.01).
- Shepitko, V. (2021). The Formation of Digital Criminalistics as a Strategic Direction for the Development of Science. *17 Medzin- arodny Kongres Kriminalistika a Forenzne Vedy: Veda, Vzdelavanie, Prax. Zbornik Prispievkov*. Bratislava. URL: https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/KKFV/2020/CrimCongres2021_zbornik_draft_digit_v6_202107.pdf.
- Shepitko, V. (2021). Theoretical and methodological model of criminalistics and its new directions. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*. Is. 3 (25). DOI: [10.32353/khrife.3.2021.02](https://doi.org/10.32353/khrife.3.2021.02).
- Shepitko, V. Yu. (2017). Tsilove pryznachennia kryminalistychnykh znan i prahnennia do yevropeiskykh standartiv u protydii zlochynnosti [Designated purpose of criminalistic knowledge and ambition to the european standards in counteracting criminality]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*. Vyp. 17. DOI: [10.32353/khrife.2018.01](https://doi.org/10.32353/khrife.2018.01) [in Ukrainian].
- Shepitko, V. Yu. (2018). *Dydaktyka kryminalistychna [Didactics of forensics]. Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia: u 20 t. ; red. kol.: V. Ya. Tatsii ta in. T. 20: Kryminalistyka, sudova ekspertyza, yurydychna psykhohiia ; redkol.: V. Yu. Shepitko (holova) ta in. Kharkiv [in Ukrainian].*

- Shepitko, V. Yu. (2018). Kryminalistyka yak systema naukovykh znan v umovakh hlobalnykh zahroz i transformatsii zlochynnosti [Criminalistics as a system of scientific knowledge in global threats and transformation of crime]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*. Vyp. 18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpsek_2018_18_4 [in Ukrainian].
- Shepitko, M. V. (2015). Rudolf Archyballd Reiss [Rodolphe Archibald Reiss]. *Kryminalist pershodrukovanyi*. № 10 [in Ukrainian].
- Shevchuk, V. (2020). Modern problems of formation and prospects for researching the concept of criminalistic innovation. *Tendances scientifiques de la recherche fondamentale et appliquée: collection de papiers scientifiques «Λ'ΟΓΟΣ»*. Strasbourg. Vol. 2. DOI: 10.36074/30.10.2020.v2.20.
- Shevchuk, V. (2020). Problems of criminalistic support of the practice of the International Criminal Court in Ukraine. *Do desenvolvimento mundial como resultado de realizações em ciência e investigação científica: Coleção de trabalhos científicos «Λ'ΟΓΟΣ»*. Lisboa. Vol. 4. DOI: 10.36074/09.10.2020.v4.03.
- Shevchuk, V. (2022). The role of criminalistics in improving the efficiency of the investigation of war crimes committed by the military of the RF in Ukraine. *Scientific Collection «InterConf»*. Vol. 122. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/1208>.
- Shevchuk, V. M. (2020). Forensic innovation: concepts, functions, tasks and research prospects. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*. Is. 22. DOI: 10.32353/khrife.2.2020.01.
- Shevchuk, V. M. (2022). Perezavantazhennia kryminalistyky v umovakh viiny: problemy, zavdannia, perspektyvy [Restarting of criminalistics in the conditions of war: problems, tasks, prospects]. *Problematyka dokumentalnoho oformlennia, vyznachennia shkody ta vidshkoduvannia zbytkiv, zavdanykh Ukraini ta yii hromadianam vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii: nauk.-prakt. konf.* (Kharkiv, 22.06.2022). Kharkiv. URL: <https://library.nlu.edu.ua/BIBLIOTEKA/SAIT/PDO-2022.pdf> [in Ukrainian].
- Teteriatnyk, H. K. (2021). *Kryminalne provadzhenia v umovakh nadzvychaynykh pravovykh rezhymiv: teoretyko-metodolohichni ta prakse-olohichni osnovy* [Criminal proceedings in the conditionsof extraordinary legal regimes: theoretical-methodological and praxeological foundations]: monohrafiia. Odesa [in Ukrainian].
- Yaremchuk, V. O. (2021). Some questions of the history of the formation of the system of criminalistic knowledge. *Problems of Legality*. Is. 155. DOI: 10.21564/2414-990X.155.237590.
- Zhuravel, V. A. (2021). *Zahalna teoriia kryminalistyky: heneza ta suchasnyi stan* [General theory of criminology: genesis and current state]: monohrafiia. Kharkiv [in Ukrainian].
- Zhuravel, V. A., Shepitko, V. Yu. (2021). Rozvytok kryminalistyky ta sudovoi ekspertyzy v Ukraini: nablyzhennia do yedynoho yevropeiskoho prostoru [Development of criminalistics and forensic science in Ukraine: approach to a single European space]. *Pravova nauka Ukrainy: suchasnyi stan, vyklyky ta perspektyvy rozvytku* : monohrafiia. Kharkiv [in Ukrainian].

Шевчук, В. (2022). Сучасні проблеми криміналістики в умовах війни та глобальних загроз. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 3 (28). С. 11—27. DOI: 10.32353/khrife.3.2022.02.